

Razvoj agrarnog poduzetništva kroz ekonomiju dijeljenja

Lovaković, Marko

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

**Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek /
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:480199>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical
Sciences Osijek - Repository of the Faculty of
Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Marko Lovaković

Sveučilišni prijediplomski studij Poljoprivreda

Modul Agroekonomika

Razvoj agrarnog poduzetništva kroz ekonomiju dijeljenja

Završni rad

Osijek, 2024.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Marko Lovaković

Sveučilišni prijediplomski studij Poljoprivreda

Modul Agroekonomika

Razvoj agrarnog poduzetništva kroz ekonomiju dijeljenja

Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu i obranu završnog rada:

1. Prof.dr.sc. Jadranka Deže, mentor
2. Prof.dr.sc. Tihana Sudarić, član
3. Doc.dr.sc. Jelena Kristić, član

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek
Sveučilišni prijediplomski studij Poljoprivreda, modul Agroekonomika
Marko Lovaković

Završni rad

Razvoj agrarnog poduzetništva kroz ekonomiju dijeljenja

Sažetak: Agrarno poduzetništvo obuhvaća aktivnosti vezane uz proizvodnju, preradu i distribuciju poljoprivrednih proizvoda, zahtijevajući inovativnost i prilagodbu promjenama tržišnih i ekoloških uvjeta. Suočava se s izazovima kao što su klimatske promjene i tržišne fluktuacije, ali također koristi napredne tehnologije za poboljšanje operacija. Povezivanje agrarnog poduzetništva s ekonomijom dijeljenja otvara nove mogućnosti za održivost, omogućujući ponovnu uporabu resursa i smanjenje otpada. Ekonomija dijeljenja nema jedinstvenu definiciju, no općenito se odnosi na ponovnu uporabu nedovoljno iskorištene imovine i resursa. Modeli ekonomije dijeljenja uključuju pristup resursima na zahtjev, automatizirana tržišta i usluge na zahtjev. U ruralnim područjima, ekonomija dijeljenja može uključivati dijeljenje kuća, zemljišta i alata, donoseći ekonomske, društvene i ekološke koristi. U zbrinjavanju otpada, razvijeni su društveni konstrukt povjerenja i zahvalnosti. Istraživanja pokazuju da ekonomija dijeljenja povećava produktivnost, smanjuje troškove i optimizira resurse, pružajući brojne prednosti u usporedbi s nedostacima, kako u turizmu, tako i u zbrinjavanju otpada. Cilj rada je istražiti razvojne mogućnosti agrarnog poduzetništva kroz primjenu ekonomije dijeljenja, s posebnim fokusom na ponovnu uporabu hrane.

Ključne riječi: ekonomija dijeljenja, agrarno poduzetništvo

25 stranice, 11 grafikona i slika, 35 literaturnih navoda

Završni rad je pohranjen: u Knjižnici Fakulteta agrobiotehničkih znanosti Osijek i u digitalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova Fakulteta agrobiotehničkih znanosti Osijek.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek
University undergraduate study Agriculture, module Agroeconomics

BSc Thesis

Agricultural entrepreneurship development through the sharing economy

Summary: Agricultural entrepreneurship encompasses activities related to the production, processing, and distribution of agricultural products, requiring innovation and adaptation to changing market and environmental conditions. It faces challenges such as climate change and market fluctuations but also leverages advanced technologies to improve operations. Connecting agricultural entrepreneurship with the sharing economy opens new sustainability opportunities, enabling the reuse of resources and waste reduction. The sharing economy lacks a single definition but generally refers to the reuse of underutilized assets. Sharing economy models include on-demand resource access, automated marketplaces, and on-demand services and resources. In rural areas, the sharing economy can involve sharing houses, land, and tools, bringing economic, social, and environmental benefits. In waste management, trust and gratitude have emerged as social constructs. Research shows that the sharing economy increases productivity, reduces costs, and optimizes resources, offering numerous advantages compared to disadvantages, both in tourism and waste management. The aim of this paper is to explore the development opportunities of agricultural entrepreneurship through the application of the sharing economy, with a particular focus on food reuse.

Key words: sharing economy, agricultural entrepreneurship

25 pages, 11 figures, 35 references

BSc Thesis is archived in Library of Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek and in digital repository of Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. MATERIJAL I METODE	2
3. REZULTATI I RASPRAVA	4
3.1. Pojmovi, značenja i koristi od ekonomije dijeljenja.....	4
3.2. Ekonomija dijeljenja u razvoju turizma u ruralnim i poljoprivrednim područjima..	7
3.3. Ekonomija dijeljenja u funkciji zbrinjavanja otpada hrane	12
3.4. Ekonomija dijeljenja u poljoprivrednom savjetovanju.....	16
3.5. Poduzetničke inicijative i društvene inovacije u poljoprivredi ruralnih područja..	18
4. ZAKLJUČAK.....	21
5. POPIS LITERATURE.....	22

1. UVOD

Agrarno poduzetništvo obuhvaća širok spektar aktivnosti vezanih uz proizvodnju, preradu i distribuciju poljoprivrednih proizvoda. Ovaj oblik poduzetništva zahtijeva inovativnost, učinkovito upravljanje resursima i sposobnost prilagodbe promjenama u tržišnim i ekološkim uvjetima. Agrarni poduzetnici suočavaju se s izazovima kao što su klimatske promjene, fluktuacije cijena na tržištu i potrebe za održivim praksama, ali također imaju priliku koristiti napredne tehnologije za poboljšanje svojih poslovnih operacija. Ekonomiju dijeljenja znanstvenici različito tumače. Autori Codagnone i Martens (2016.) navode da ne postoji zajednički konsenzus o tome koje aktivnosti čine ekonomiju dijeljenja. Utvrđeno je da Görög (2018.), smatra da postoje mnoge definicije ekonomije dijeljenja, koje sve znače otprilike isto, više ili manje, i navodi da je suštinski i ispravan način, ekonomija dijeljenja u osnovi znači ponovna uporaba nedovoljno iskorištene imovine. Povezivanje agrarnog poduzetništva s ekonomijom dijeljenja otvara nove mogućnosti za održivost i razvoj u poljoprivredi. Ekonomija dijeljenja omogućuje ponovnu uporabu resursa, smanjuje otpad i optimizira korištenje dostupnih resursa, što je ključno za održivo agrarno poduzetništvo. Razvoj mikropoduzetništva kroz direktan kontakt među korisnicima rezultira disintermedijacije tradicionalnih aktivnosti, bez promjene vlasništva (Basselier i sur. 2018.). Digitalizacija i rast eko-građanstva dodatno podržavaju ovaj model. Prema posljednjim istraživanjima ekonomija dijeljenja sve je značajnija. Povećana difuzija i relativno lak pristup, niži troškovi, primjena interneta s drugim digitalnim tehnologijama, duboko je promijenio živote ljudi čime se dobio najizravniji ekonomski učinak - dijeljenje (Tunca, 2019.). Zapravo, izvan granica lokalne zajednice, internet je, s drugim digitalnim tehnologijama, omogućio i olakšao dijeljenje među nepoznatim ljudima. Jedna od istaknutih karakteristika suvremenih platformi ekonomije online dijeljenja je izgradnja povjerenja. Uključivanje obje strane tržišta bio je ključni izazov, ali time se postigao značajan uspjeh (Codagnone i Martens, 2016.). Tijekom izrade rada fokus će biti ponovna uporaba hrane i održivo agrarno poduzetništvo. Cilj rada je uočiti razvojne mogućnosti agrarnog poduzetništva kroz primjenu ekonomije dijeljenja.

2. MATERIJAL I METODE

Materijali su primarni izvori u obliku stručnih knjiga i stručni znanstveni članci koji su tematski vezani za ekonomiju dijeljenja.

Metode su: metode analize i sinteze, metoda generalizacije i separacije i metoda kompilacije, metoda kompilacije uz pomoć koje se na temelju spoznaja i opažanja različitih autora izvode vlastita opažanja i zaključci (Žugaj i sur. 2006.).

U radu je korištena metoda sinteze kao metoda prikupljanja podataka odnosno relevantnih podataka različitih izvora. To može uključivati kvantitativne i kvalitativne podatke, literature, studije slučaja, intervjuje. Nakon prikupljanja, podaci su se analizirali kako bi se identificirali obrasci, sličnosti i razlike. Ova faza može uključivati statističke analize, tematsku analizu ili druge analitičke tehnike. Metoda sinteze primijenjena je u svezi prikupljanja statističkih podataka o ekonomiji dijeljenja na globalnoj razini, zatim podatke o vrijednosti ekonomije dijeljenja, te o zemljama koje značajno preferiraju ekonomiju dijeljenja. Relevantni podaci su novijeg datuma. U zaključku su ukratko prezentirani rezultati rada. Na temelju prikupljenih podataka o ekonomiji dijeljenja, kreiraju se opće tvrdnje koje objašnjavaju nastali fenomen dijeljenja.

Metoda generalizacije je metodološki pristup koji se koristi za izvlačenje općih zaključaka ili pravila iz specifičnih podataka, opažanja ili slučajeva. Uobičajena primjena metode generalizacije je u društvenim znanostima, posebno ekonomiji jer se generalizacije često za razvoj teorija objašnjavaju ponašanje ljudi ili društvenih grupa, a u ovom slučaju, to je ponašanje ljudi u procesu ekonomije dijeljenja.

Slijedi metoda separacije koja je korištena za razdvajanje različitih komponenti, varijabli ili elemenata unutar kompleksnog sustava kako bi se bolje razumjeli njihovi međusobni odnosi, utjecaji ili osobine. Metoda separacije značajno se primjenjuje u ovom radu jer se, na samom početku, metoda primjenjuje za identifikaciju ključnih varijabli ili komponenti koje treba odvojiti ekonomiju dijeljenja od drugih ekonomija, posebno jer se ovdje radi o ekonomiji dijeljenja u ruralnom razvoju. Metoda uključuje analizu i formulaciju zaključaka. Dodatno, primjena metode separacije je vrlo česta u društvenim znanostima jer se može koristiti za razdvajanje utjecaja različitih socijalnih čimbenika na određeno ponašanje ili stavove.

Korištena je metoda kompilacije za sistematizaciju i integraciju informacija iz različitih izvora kako bi se stvorila sveobuhvatna slika ili pregled određenog fenomena, teorije ili

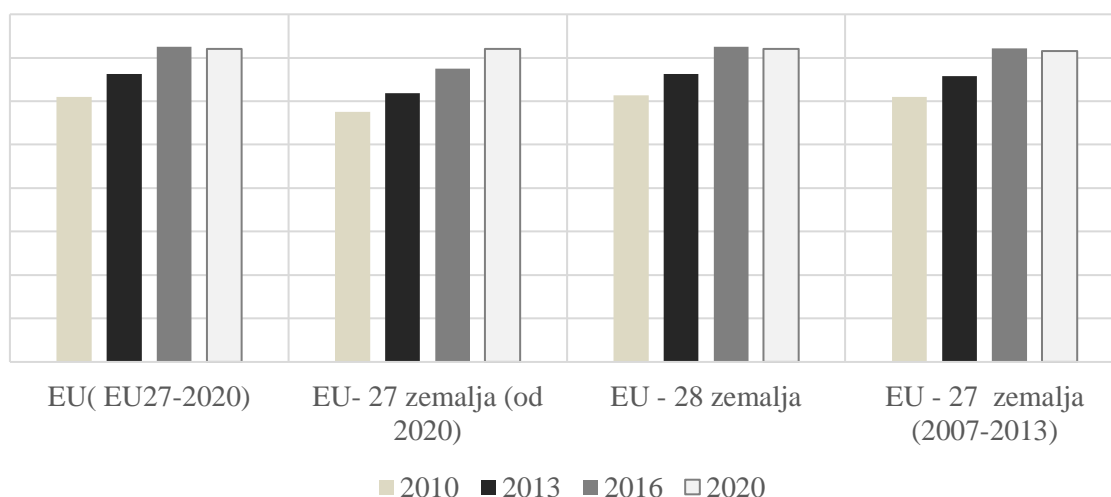
teme. Smatra se kao zadnjom metodom koja je primijenjena u ovom radu. Nakon što su prikupljeni svi relevantni podaci slijedi metoda kompilacije uz pomoć koje se svi podaci kategoriziraju u tri potpoglavlja: ekonomija dijeljenja u razvoju turizma u ruralnim i poljoprivrednim područjima, ekonomija dijeljenja u funkciji zbrinjavanja otpada hrane i ekonomija dijeljenja u poljoprivrednom savjetovanju.

3. REZULTATI I RASPRAVA

U ovom poglavlju analiziraju se pojmovi i značenje od ekonomije dijeljenja te nudi stručna i relevantna literatura o ekonomiji dijeljenja u razvoju turizma u ruralnim područjima i poljoprivredi kao i o ekonomiji dijeljenja u funkciji zbrinjavanja otpada i ekonomije dijeljenja u poljoprivrednom savjetovanju.

3.1. Pojmovi, značenja i koristi od ekonomije dijeljenja

Pojmovi koji su korišteni u ovom radu odnose se prvenstveno na pojmove vezane za agrarno poduzetništvo. Stoga, u ovom poglavlju analizirat će se utjecaj agrarnog poduzetništva na nacionalnu ekonomiju, s posebnim osvrtom na ekonomski doprinos poljoprivrednog sektora, zapošljavanje te održivi razvoj. Agrarno poduzetništvo u praktičnom smislu doprinosi tehnološkom i tehničkom osuvremenjivanju, samozapošljavanju i zapošljavanju u ruralnim područjima, ekonomskom osnaživanju te općenito konkurentnosti. Temelji tih procesa jesu: znanja, sposobnosti i vještine poduzetnika koje koristi u organizaciji poslovanja za stvaranje novih vrijednosti (Deže, 2022.). Indikatori poljoprivrede na razini EU-a u razdoblju od 2010. godine do 2020. godine prikazani su u nastavku (vidi grafikon 1). Slijedi grafikon 1. koji prikazuje indikatore poljoprivrede na razini EU-a.

Grafikon 1. Indikatori poljoprivrede na razini EU

Izvor: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ef_m_farmang/default/table?lang=en

Sukladno podacima iz grafikona 1. uviđa se postupan i spor rast indikatora vezani za poljoprivredu i korištenja poljoprivrednih površina. Podaci za EU-27 od 2020. godine

pokazuju rast, ali ne onoliko očekivani rast koliko bi trebalo. Stoga, može se pretpostaviti kako bi ekonomija dijeljenja doprinijela rezultatima istraživanja Quattrone i sur. (2022.) pokazali su sve veću razinu korištenja ekonomije dijeljenja na razini EU i dalje.

Agrarno poduzetništvo je sposobnost da se na osnovi kreativne čovjekove ekonomske djelatnosti i ograničenih proizvodnih čimbenika formira određena učinkovita gospodarska djelatnost (Kolaković, 2006.). Traže se načini kako u to uključiti agrarno poduzetništvo na razini EU, a posebno Hrvatske koja ima prirodne, socio-kulturne, gospodarske i okolišne resurse, ali to nije dostatno. Jedan od načina je održivo agrarno poduzetništvo u okvirima ekonomije dijeljenja.

Korištenjem održivog poduzetništva, potiče se ispitivanje i razumijevanje, ovo istraživanje imalo je za cilj ispitati i razumjeti interakcije oko platformi za bacanje hrane i njihovih kontekstualnih čimbenika. Time se rasvjetljava kako kontekstualni čimbenici utječu na održivo poduzetništvo platformi za smanjenje rasipanja hrane. Čineći to, poboljšava se razumijevanje društvenih procesa ugrađenih u održivo poduzetništvo na tržištu ekonomije dijeljenja (Peyron, 2024.).

Znači, ovdje se radi o poduzetništvu u čijem središtu je platforma rasipanja hrane. Platforme za rasipanje hrane, utemeljene na održivim vrijednostima, predstavljaju obećavajući kontekst za održivo poduzetništvo. Održivo poduzetništvo ima potencijala utjecati na pozitivne promjene u društvenim, financijskim i ekološkim dimenzijama, čineći platforme za rasipanje hrane perspektivnim istraživačkim područjem. Nadalje, kao dijelovi ekonomije dijeljenja, platforme za rasipanje hrane predstavljaju nove održive poslovne modele koji promiču ponovnu upotrebu, stvarajući vrijednost od otpada (Michelini i sur. 2018.). Ova karakteristika čini platforme rasipanja hrane posebno i interesantnim za analizu unutar okvira održivog poduzetništva.

Kako bi opisali poslovne modele po ekonomiji dijeljenja, autori Barbu i sur. (2018.) analizirali su 12 reprezentativnih poduzeća. Analiza dokumentacije uključivala je njihove internet stranice, medijske članke i znanstvene članke. Ne može se reći da su analizirana poduzeća koristila samo jedan poslovni model, već se preklapalo više poslovnih modela. Glavni poslovni modeli ekonomije dijeljenja dokumentirani u literaturi su (Demary, 2015.):

- Poslovni model temeljen na pristupu,
- Poslovni model tržišta,
- Pružatelj usluga na zahtjev.

Poslovni modeli u ekonomiji dijeljenja označavaju novi pristup stvaranju i trošenju novca (Oroski i sur. 2022.). Prema autorima Barbu i sur. (2018.), poslovni model pristupa temelji se na nedovoljno iskorištenim resursima, zbog čega je poznat i kao poslovni model "viška kapaciteta". Poslovni model pristupa konsolidiran je na principu pristupa različitim robama i uslugama korištenjem online platforme. Potrošač će, umjesto da kupi proizvod, pristupiti njemu kada mu zatreba (Bardhi i Eckhardt, 2012). Nositelj platforme osigurava materijalnu i nematerijalnu imovinu koju zainteresirani korisnici mogu iznajmiti. Proizvode osigurava vlasnik platforme ili druge partnerske organizacije. Primjer u tom smislu je luksemburška tvrtka FLOOW2 ili rent-a-car usluga Getpony (Barbu i sur. 2018.). Tradicionalne tvrtke uvidjele su potencijal poslovnog modela tržišta i razvile ono što je prepoznato pod nazivom poslovnog modela "proizvod kao usluga". Kanal ili platforma su osnove koje su dio tržišnog modela, gdje su odnosi s kupcima u većini slučajeva automatizirani. Operater tržišne platforme uspijeva olakšati pristup transakcijama. Primjer za to je Airbnb koji povezuje vlasnike kuća s onima koji žele ostati ili BlaBlaCar, tvrtka koja olakšava prijevoz ljudi između mjesta. Treći poslovni model ekonomije dijeljenja uključuje kanale kao bazične alate. U ovom modelu postoje dvije kategorije sudionika: oni koji pružaju usluge i oni koji trebaju usluge. U ovom poglavlju istražena su ključna načela agrarnog poduzetništva i njegov utjecaj na nacionalnu ekonomiju, s posebnim naglaskom na ekonomski doprinos poljoprivrednog sektora, zapošljavanje te održivi razvoj. Agrarno poduzetništvo ne samo da potiče tehnološke inovacije i konkurentnost, već i doprinosi održivom razvoju, posebno u ruralnim područjima. Podaci analizirani kroz indikatore poljoprivrede na razini EU-a ukazuju na postupan rast, ali i na potrebu za većim angažmanom i strategijama koje će osnažiti agrarno poduzetništvo, osobito u Hrvatskoj, koja posjeduje brojne resurse. Održivo agrarno poduzetništvo, potpomognuto ekonomijom dijeljenja, nudi nove mogućnosti za smanjenje rasipanja hrane i poticanje ponovne upotrebe resursa. Platforme za rasipanje hrane predstavljaju inovativne poslovne modele koji imaju potencijal utjecati na društvene, financijske i ekološke aspekte. U ovom kontekstu, analiza poslovnih modela u ekonomiji dijeljenja ukazuje na značaj nedovoljno iskorištenih resursa i pružanje usluga na zahtjev kao ključnih elemenata uspješnog poduzetništva. Zaključuje se da integracija održivog poduzetništva i ekonomije dijeljenja može doprinijeti jačanju agrarnog sektora, stvaranju novih vrijednosti i poboljšanju opće ekonomije, što je od suštinske važnosti za budući razvoj ruralnih zajednica i nacionalne ekonomije u cjelini.

3.2. Ekonomija dijeljenja u razvoju turizma u ruralnim i poljoprivrednim područjima

Ekonomija dijeljenja je veoma zastupljena u području turističkih usluga a posebno je značajna za ruralna i poljoprivredna područja. Na temelju koncepta ekonomije dijeljenja, ruralni stanovnici u Kini kreativno stvaraju način rada pod nazivom *Zajednička farma*. S jedne strane, ruralni stanovnici dijelili su svoje kuće, poljoprivredno zemljište, alate, pa čak i slobodno vrijeme i talente putem mrežne platforme treće strane. S druge strane, građani velikih gradova, umorni od teškog urbanog života i željni idiličnog života, imali su pristup svim tim ruralnim resursima bez kupnje vlasničkih prava (Jung i Xin, 2018.).

Kroz dubinsko istraživanje i analizu primjene ekonomije dijeljenja u turizmu, Zhang (2024.) smatra da je ekonomija dijeljenja turizmu donijela velike promjene i prilike. Model ekonomije dijeljenja donosi turistima praktičnije i ekonomičnije turističko iskustvo racionalnim korištenjem neiskorištenih resursa, smanjenjem turističkih troškova i pružanjem raznolikih usluga. Međutim, postoji niz problema kao što su: regulatorni izazovi, sigurnosni problemi i nestabilna kvaliteta usluge. Za rješavanje ovih problema potrebni su zajednički naponi i suradnja države, poduzeća i turista. Gledajući naprijed u budućnost, primjena ekonomije dijeljenja u turizmu pokazat će trend inteligentnije, standardiziranije i prekogranične integracije. Uz kontinuirani napredak znanosti i tehnologije te postupno poboljšanje zakona i politika, ima razloga te se vjeruje da će ekonomija dijeljenja potaknuti novu vitalnost u održivi razvoj turizma.

Prema autorima Sudarić i sur. (2019.) motivaciju za razvoj turističkog proizvoda treba započeti s ruralnim impulsom kao pokretačem aktivnosti za razvoj različitih segmenata ruralnog turizma, i to: aktivnog (adrenalinski), pasivnog (predstave, promatranje ptica), doživljajnog (wellness, gastronomija), pustolovnog (avanturistički), kreativnog (fotografiranje, radionice slikarstva, ples) i intelektualnog (učenje stranih/starih jezika i pisama, radionice tradicionalnih običaja: kulinarnost, lončarstvo, rukotvorine i slično). Autori tumače da se dodatni elementi kreativne diversifikacije nalaze u diferencijaciji turističkog proizvoda u skladu s bioraznolikosti, tradicijom, kulturom i običajima, odnosno sve ono što čini prednosti lokalnog ruralnog područja.

Rezultati istraživanja Rodrigues i sur. (2021.) otkrivaju da različite prakse ekonomije dijeljenja u poljoprivredno-prehrambenoj proizvodnji imaju za cilj povećanje produktivnosti, smanjenje troškova, pristup tehnologijama koje dosad nisu bile dostupne, optimizaciju resursa i rada, stvaranje ekonomskih, društvenih i ekoloških koristi za

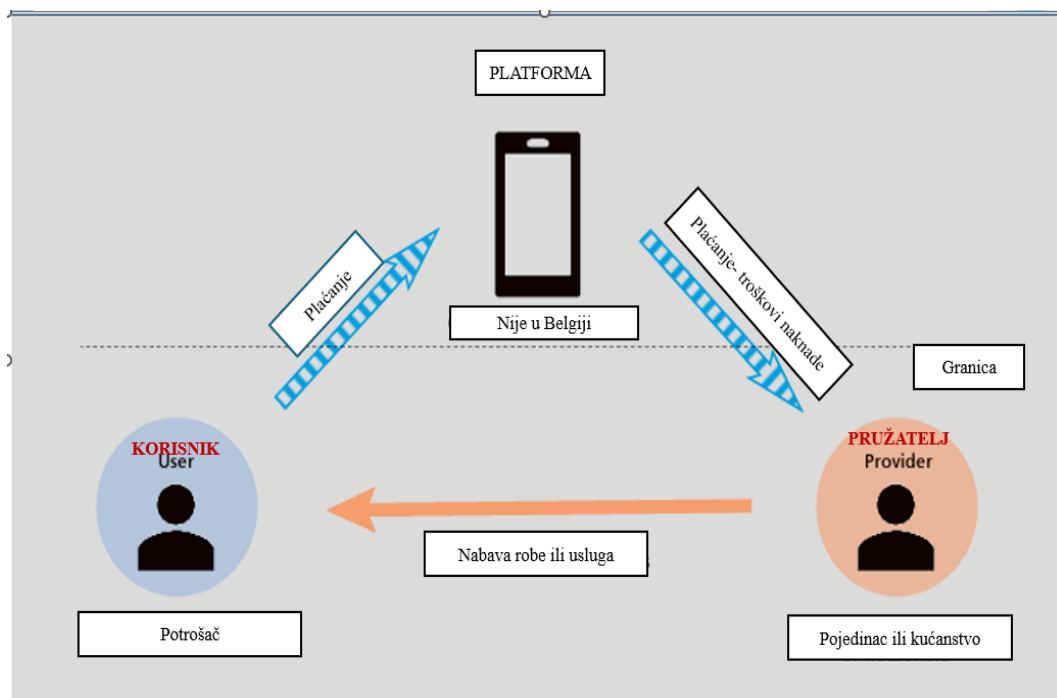
zajednicu. Jedan od primjera dijeljenja ekonomije u sklopu ruralnog turizma i poljoprivrednim područjima je razmjena suživota u Africi (Kumar, 2018.). U nastavku prikazuje se slika 1. s primjerom ekonomije dijeljenja u području ruralnog turizma i poljoprivrede u Africi.

Slika 1. Primjer ekonomije dijeljenja u području ruralnog turizma

Izvor: Kumar, (2018).

Osim opisane stručno znanstvene literature i primjera, slijedi analiza činitelja ekonomije dijeljenja. Istraživanje Basselier i sur. (2018.) pokazalo da ekonomija dijeljenja nudi brz i jeftin način usklađivanja ponude s potražnjom za robama i uslugama. Glavna inovacija u poslovnom modelu ekonomije dijeljenja je u tehnološkim platformama i mobilnim aplikacijama koje spajaju potražnju i ponudu te ih grupiraju na način koji prije nije bio moguć. Prostorna udaljenost više nije prepreka. Korištenje interneta olakšava provođenje transakcija povezivanjem onih koji nude sredstva ili usluge s onima koji ih žele koristiti. Slijedi slikovni prikaz činitelja koji su ključni u realizaciji ekonomiji dijeljenja (slika 2).

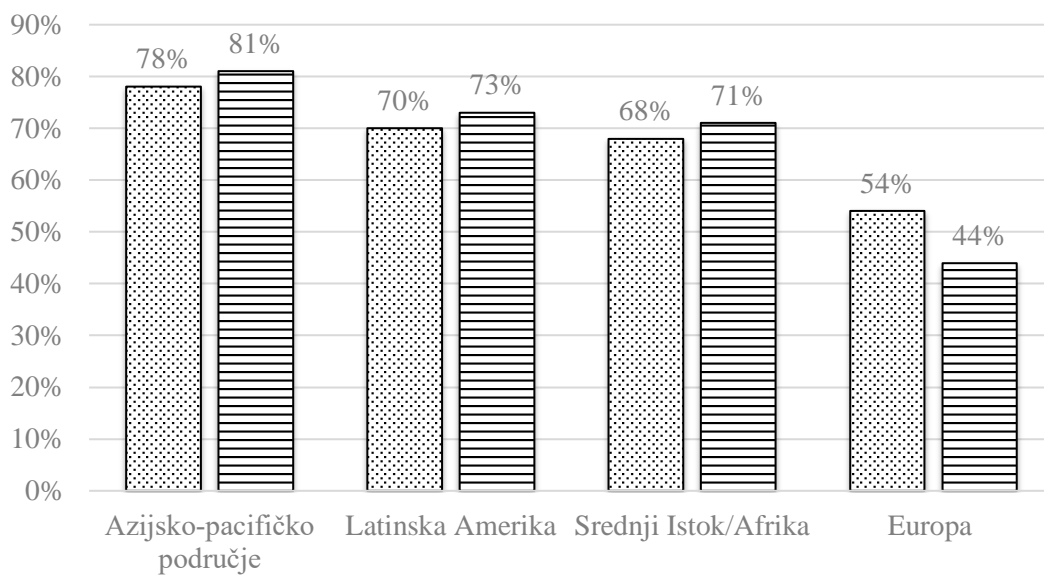
Slika 2. Čimbenici ekonomije dijeljenja

Izvor: Basselier i sur. (2018.)

Slika 2. prikazuje način funkcioniranja ekonomije dijeljenja. Roba i usluge se usmjeravaju od proizvođača roba ili pružatelja usluga prema potrošačima, korisnicima koji plaćaju na platformi dijeljenja i pri tome su uključeni troškovi naknade, a sredstva se prosleđuju ponovno pružateljima roba i usluga. Ova platforma ne postoji zasada samo u Belgiji, dok granica upućuje na to da postoje granice između korisnika i pružatelja.

U ovom poglavlju korištena je metoda sinteze odnosno prikupljeni su statistički pokazatelji vezani za ekonomiju dijeljenja.

Nadalje, slijedi analiza vezana za ekonomiju dijeljenja na globalnoj razini koje obuhvaća Azijsko-pacifičko područje, Latinsku Ameriku, Srednji Istok/ Afrika i Europa (Grafikon 2).

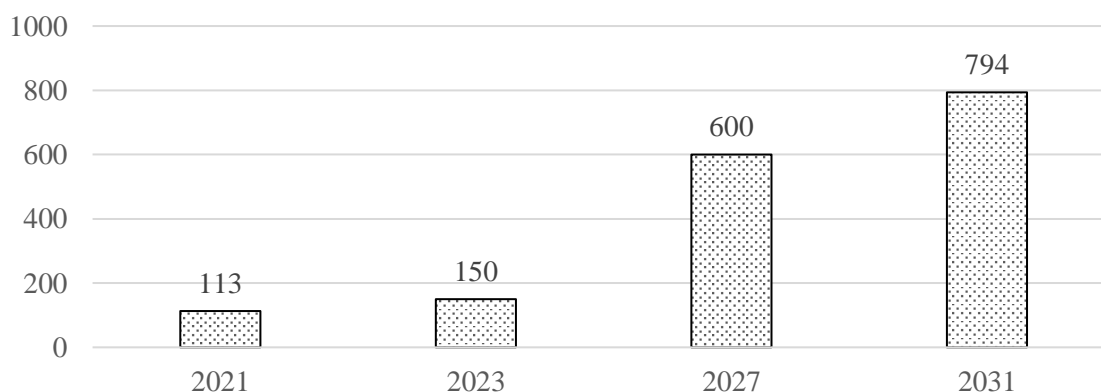
■ Spremni dijeliti ili iznajmiti osobnu imovinu ▨ Vjerojatno iznajmljuju od drugih

Grafikon 2. Ekonomija dijeljenja na globalnoj razini

Izvor: Vlastiti izračun prema podacima Carson Sveučilišta, 2023. godina,

<https://onlinemba.wsu.edu/blog/how>

Grafikon 2. prikazuje podatke o ekonomiji dijeljenja na globalnoj razini za četiri različita područja: Azijsko-pacifičko područje, Latinsku Ameriku, Srednji istok/Afriku i Europu. Vežano za podatke o Europi, 54% Europljana spremno je dijeliti ili iznajmiti svoju imovinu, dok 44% Europljana vjerojatno iznajmljuje od drugih. Najveću zahvaćenost primjene ekonomije dijeljenja ima Azijsko-pacifičko područje pri čemu je 78% ispitanika spremno dijeliti ili iznajmiti imovinu, ali je veći postotak ispitanika koji vjerojatno iznajmljuju od drugih 81%. Očito da ekonomija dijeljenja postaje globalna pojava jer ljudima olakšava, ali omogućuje pristup stvarima koje su im prije bile nedostupne. Slijedi analiza podataka vezana za vrijednost ekonomije dijeljenja na globalnoj razini s projekcijom (Grafikon 3).

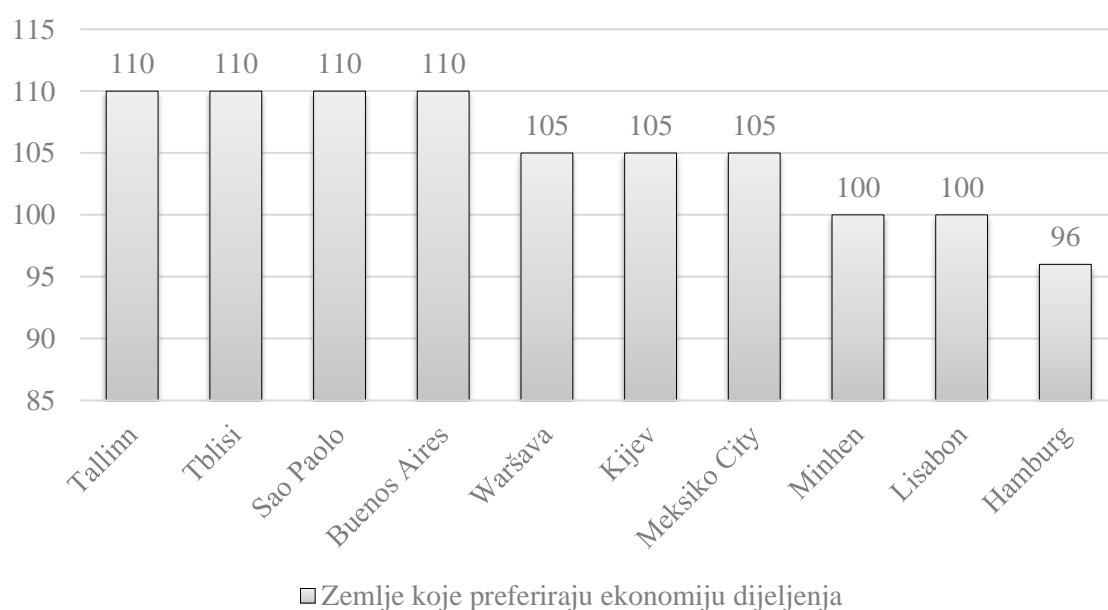

Grafikon 3. Vrijednost ekonomije dijeljenja (2021.-2023.) s projekcijom, mil. \$

Izvor: Statista, 2021.

Podaci koji su prikazani u grafikonu 3. pokazali su da iznimno raste vrijednost ekonomije - dijeljenja. U skladu sa Statista podacima (2021.) projicira se značajan rast ekonomije dijeljenja od 2027. godine do 2031. godine. To su važni podaci i za agrarno poduzetništvo, ako se razvojni put nastavi u smjeru poljoprivrede, agroturizma ili ostalih nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima. Uglavnom, u 2021. godini vrijednost ekonomije dijeljenja bila je 113 milijardi američkih dolara. U 2023.godini vrijednost je bila 149,94 milijardi američkih dolara. Projicira se da će vrijednost ekonomije dijeljenja biti 600 milijardi američkih dolara, što predstavlja značajan skok u vrijednosti od 2023. godine. Također, projicira se da će vrijednost ekonomije dijeljenja biti 793,68 milijardi američkih dolara u 2031. godini.

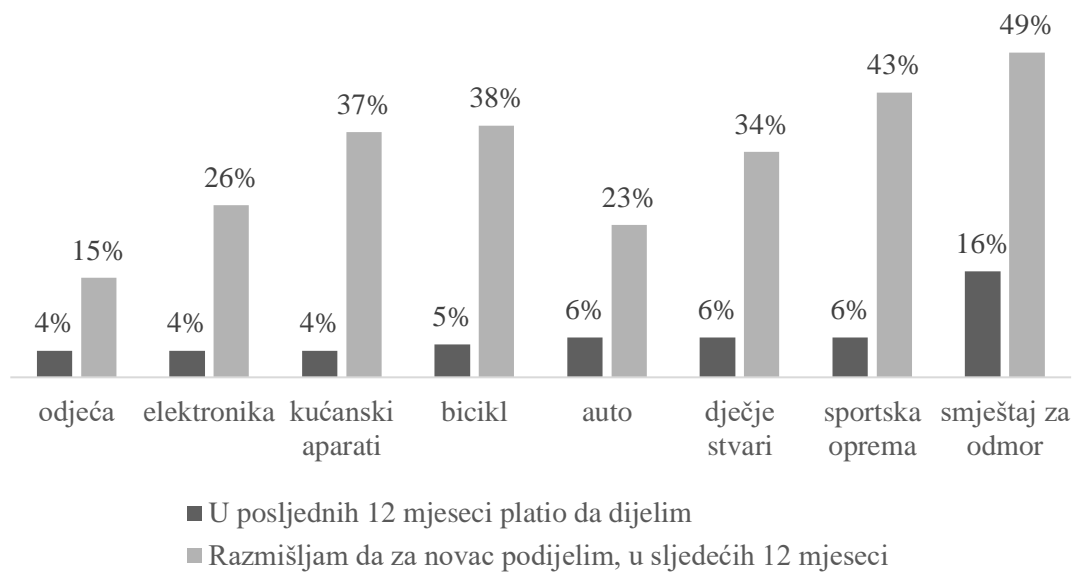
Zanimljivi podaci slijede u nastavku, a tiču se zemalja koje učestalo koriste ekonomiju dijeljenja (Grafikon 4).

Grafikon 4. Indeks ekonomije dijeljenje: zemlje koje značajno koriste

Izvor: Vlastiti izračun prema Consumer Choice Index, 2022.

Utvrđeno je da najveći indeks imaju Tallinn, Tblisi, Sao Paolo i Buenos Aires (110), dok najmanji indeks ima Hamburg (96). Slijedi analiza stavova o spremnosti sudjelovanja u ekonomiji dijeljenja ili da li razmišljaju o tome, te o tome koja područja su najviše zastupljena u ekonomiji dijeljenja (Grafikon 5.).

Grafikon 5. Ekonomija dijeljenja: kategorija odjeća i automobili
Izvor: Vlastiti izračun prema ING, 2015.

Na temelju rezultata koje je ING (2015.) objavio, utvrđeno je da su europski građani najviše spremni dijeliti smještaj za odmor, a ovo može biti izvrstan indikator za razvoj agroturizma u ruralnim područjima koje bi zasigurno ispitanici ili budući turisti prihvatili jer im je potreban odmor daleko od buke, ljudi i uživanje u ukusnim i tradicionalnim jelima. Uglavnom, 49% ispitanika razmišlja, da za novac, podijeli smještaj za odmor u sljedećih 12 mjeseci.

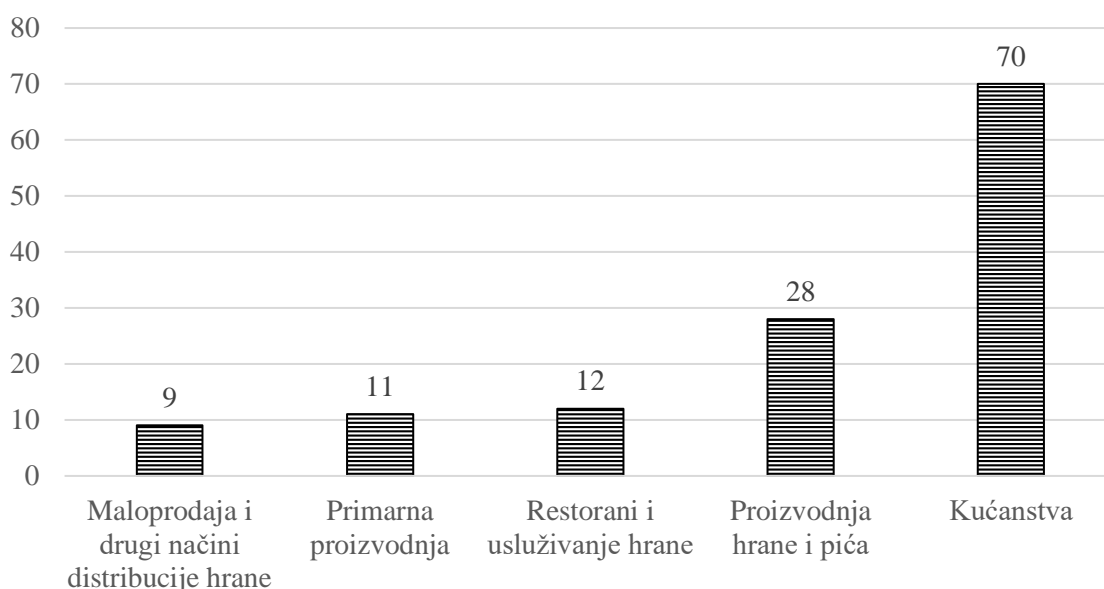
3.3. Ekonomija dijeljenja u funkciji zbrinjavanja otpada hrane

U sklopu trećeg potpoglavlja, tematika se odnosi na vrlo aktualnu problematiku vezanu za zbrinjavanje otpada hrane. Saginova i sur. (2021.) uspoređuju najbolju inozemnu praksu, identificiraju glavne modele dijeljenja hrane: razmjena uz novčanu naknadu, besplatni prijenos (dobrotvorna) i dijeljenje hrane unutar susjedne zajednice. Objašnjavaju se problemi i neriješena pitanja dijeljenja hrane, poput nedostatka informacija o dostupnim mogućnosti dijeljenja hrane, nisko povjerenje potrošača u kvalitetu hrane koja se dijeli te percepcija korištenja dobrotvornih zaliha hrane kao nečeg sramotnog. U radu su prikazani pravci razvoja dijeljenja hrane s obzirom na postojeća međunarodna iskustva.

Prema rezultatima istraživanja Moltene i Orsato (2021.) utvrđeno je da se društveni utjecaj i hedonistička motivacija ne čine relevantnima kada je riječ o prihvaćanju i korištenju prehrambenih platformi. Analiza studije slučaja omogućila je da se identificiraju dva nova konstrukta - povjerenje i zahvalnost, te da se doda novi odnos između očekivanog truda i

ponašanja pri korištenju.

Prema Vodiču za smanjenje otpada od hrane u proizvodnji i preradi hrane (2021.), ponuđena su dva pojma vezana za zbrinjavanje otpada hrane: gubitak hrane (*engl. Food loss*) i otpad od hrane (*engl. Food waste*). Gubitak hrane definira se kao smanjenje količine i kvalitete hrane i obično nastaje na temelju odluke dobavljača hrane u to ne pripadaju trgovci, ugostitelji, institucionalne kuhinje i potrošači. Drugi ključan pojam odnosi se na otpad od hrane (*engl. Food waste*) odnosi se na smanjenje količine ili kvalitete hrane, a nastaje na osnovu odluka i radnji trgovaca, ugostitelja, institucionalnih kuhinja i potrošača. Postoje razni razlozi zbog kojih dolazi do stvaranja otpada od hrane zbog ljudskog faktora, kvarova uređaja i strojeva pa sve do loših radnih procedura.

Grafikon 6. Otpad od hrane na razini EU, 2022. (kg)

Izvor: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cei_pc035/default/table?lang=en

Grafikon 6. ukazuje na to da najveći otpad od hrane nastaje u kućanstvima u EU. U 2021., drugoj godini nakon pandemije COVID-19, u EU-u je proizvedeno oko 131 kilogram otpada od hrane po stanovniku. Kućanstva su proizvela 54% otpada od hrane, odnosno 70 kilograma po stanovniku. Preostalih 46% bio je otpad nastao prema lancu opskrbe hranom.

Otpad od hrane u kućanstvima je gotovo dvostruko veći od količine otpada od hrane koji proizlazi iz sektora primarne proizvodnje i proizvodnje prehrambenih proizvoda i pića (11 kilograma i 28 kilograma po stanovniku; 9% odnosno 21%), sektora u kojima postoje strategije za smanjenje otpada od hrane, na primjer uz korištenje odbačenih dijelova kao sporednih proizvoda. Restorani i prehrambene usluge otpadaju na 12 kilograma otpada od

hrane po osobi (9%), dok je maloprodaja i ostala distribucija hrane sektor s najmanjom količinom otpada od hrane (9 kilograma;7%).

U ovom poglavlju, korištena separacije u cilju izdvajanja različitih poduzeća u području agrarnog poduzetništva, a koji istovremeno potiču ekonomiju dijeljenja, na primjer poduzeće *Too Good to Go* u odnosu na aplikaciju *Karma*.

Nadalje, u smislu razvoja agrarnog poduzetništva u okvirima ekonomije dijeljenja treba razmišljati o tome kako dijeliti hranu ili da poljoprivreda da onoliko koliko je potrebno. Na razini EU postoje poduzeća koja se bave otpadom hranom u postupku ekonomije dijeljenja. Primjer dobre poduzetničke prakse je prikazan slijedećom slikom:

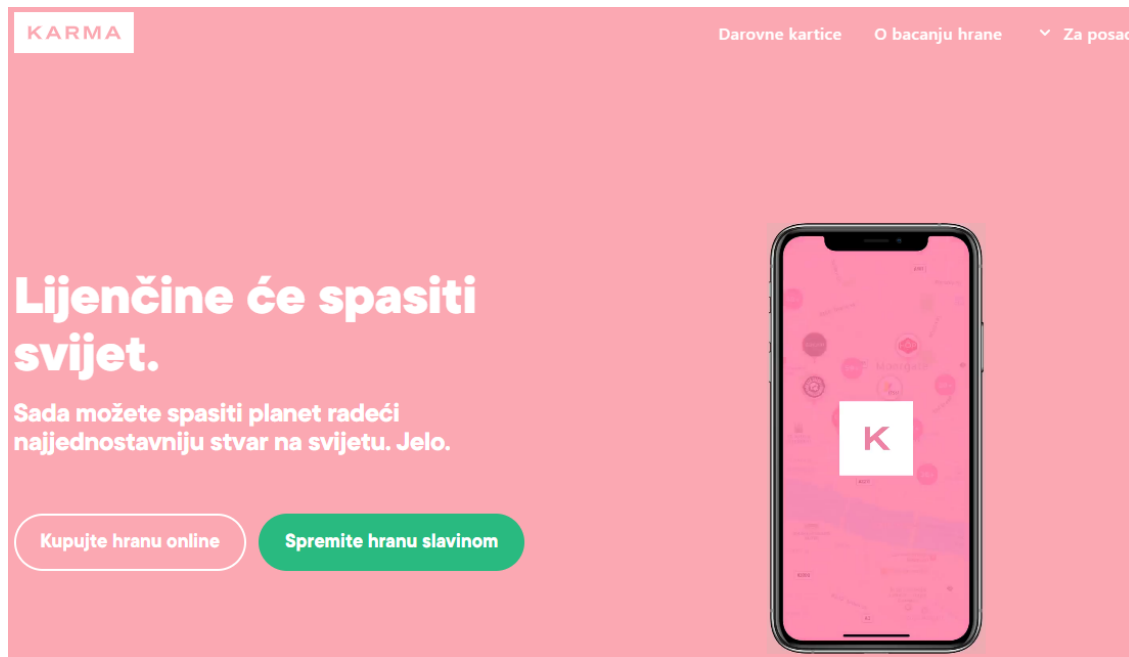

Slika 3. Naslovna stranica poduzeća - *Too Good to Go*

Izvor: <https://www.toogoodtogo.com/en-us>

Poduzeće *Too Good To Go* započelo je s radom u Danskoj kada je grupa osnivača promatrala bacanje hrane u restoranu sa švedskim stolom. Šokirani rastrošnošću industrije, izgradili su platformu za rješavanje tog problema. Uz francuski pokret, proširili su se na današnju globalnu platformu. Glavni izvršni direktor, pridružio se kao glavni izvršni direktor 2016. i doveo je do rasta tvrtke na 17 tržišta. Cilj poslovanja je smanjiti rasipanje hrane povezivanjem ponude i potražnje, nudeći obrazovanje i razvojem društveno utjecajnog pothvata s vizijom za planet bez otpada.

Poslovni model kombinira održivost i profitabilnost pretvaranjem otpada od hrane u resurs, stvarajući pozitivne učinke za partnere i potrošače. Sljedeći primjer dobre poduzetničke prakse u ekonomiji dijeljenja je:

Slika 4. Naslovna stranica švedske aplikacije Karma

Izvor: <https://save.karma.life/>

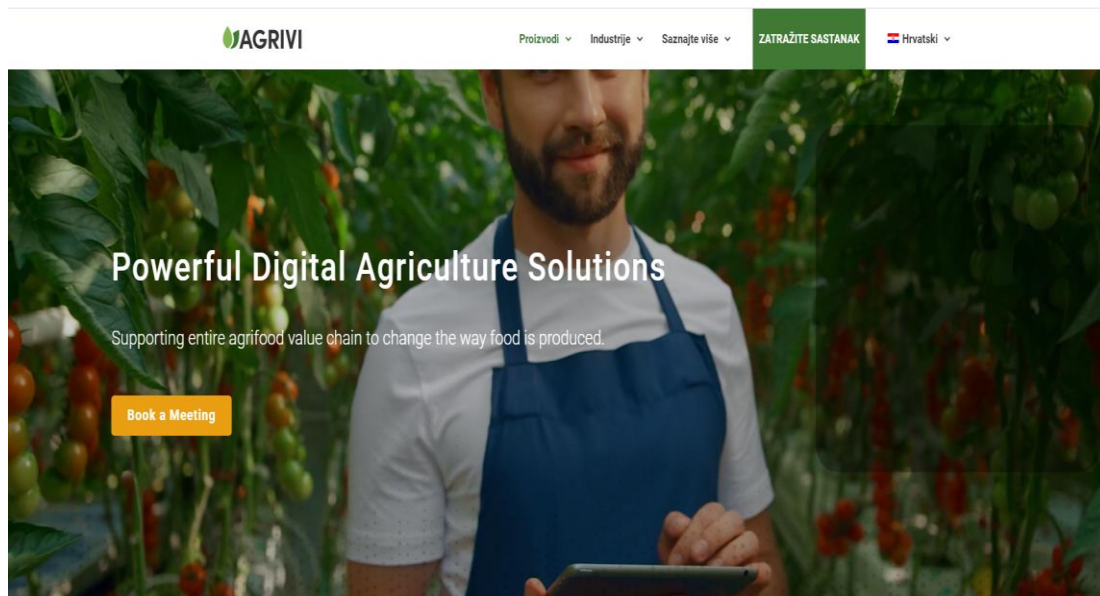
Primjer je Švedska, aplikacija za rješavanje otpada od hrane. Osnivači aplikacije su: Elsa Bernadotte, Hjalmar Ståhlberg Nordegren, Ludvig Berling i Mattis Larsson (Karma 2023). Aplikacija povezuje potrošače koji imaju višak hrane iz restorana i trgovina mješovitom robom po sniženim cijenama. Time smanjuju bacanje hrane. Početna ideja Karme bila je aplikacija vjernosti između malih poduzeća i njihovih kupaca. U kontaktu s restoranima uvidjeli su zajednički problem bacanja hrane. Nude komercijalno "win-win" rješenje za ekološki problem, jer se osnivači zalažu za rješavanje klimatskih izazova na globalnoj razini uz pomoć tehnologije.

3.4. Ekonomija dijeljenja u poljoprivrednom savjetovanju

Ekonomija dijeljenja u poljoprivrednom savjetovanju predstavlja inovativan pristup koji može značajno utjecati na učinkovitost i održivost poljoprivrednih praksi. Ova koncepcija temelji se na ideji zajedničkog korištenja resursa, usluga i znanja među poljoprivrednicima, savjetnicima, organizacijama i potrošačima.

U članku autora Hilmi (2023.), razvija se ideja o poljoprivrednoj i mehanizacijskoj usluzi (*engl. agricultural mechanization hire service enterprises, AMHSE*) ukazalo se na nisku relevantnost za ekonomiju dijeljenja. Rad je dao primjera više država: Indija, Gana, Nepal, Kenija i druge države. Uočeno je to da značajna većina nalazi unutar niskog raspona relevantnosti od 20 do 39%. Značajno, samo su dva slučaja Kina (umjerena relevantnost) i Indija (visoka relevantnost) izdvojena među devet analiziranih, pri čemu Indija pokazuje posebno snažnu integraciju AMHSE-a unutar okvira ekonomije dijeljenja. Temeljem analize, dobiveni su ključni uvidi vezani za poljoprivrednu i mehanizacijsku uslugu u sklopu ekonomije dijeljenja. Prevladavajući trend ukazuje na to da AMHSE-i imaju nisku relevantnost za ekonomiju dijeljenja, s postotcima koji se kreću od 20 do 39%. Manji trend odražava umjerenu relevantnost, koja je između 40 do 59%, dok je Indija jedini primjer visoke relevantnosti (60 do 79%). Istraživanje je pokazalo značajnu zanimljivosti kod Indije jer je ekonomija dijeljenja u Indiji obilježena učinkovitim angažmanom zajednice, poticanjem partnerstava i fokusom na socijalne ekonomske modele, što je izdvaja od drugih zemalja. Hilmi (2023.) uputio je na važnost digitalne platforme povezane s AMHSE-ima koja pokazuju potencijal za doprinos ekonomiji dijeljenja, ali njihov ukupni utjecaj ostaje ograničen, kao što pokazuje samo 13% registracija za mehanizirane usluge putem mobilnih telefona u subsaharskoj Africi. Nadalje, utvrđen je pozitivni utjecaji na okoliš i klimu, međutim, AMHSE-a u kontekstu ekonomije dijeljenja nisu potkrijepljeni istraživanjima. Stoga, predlaže nova istraživanja i veću primjenu učinkovite implementacije praksi ekonomije dijeljenja u zemljama u razvoju. Na temelju pročitano, uviđa se da postoji jasan trend niske relevantnosti, posebno u većini analiziranih zemalja, s iznimnim slučajevima poput Indije, koja prikazuje potencijal za učinkovitu integraciju. Rad poziva na daljnje istraživanje primjene ekonomije dijeljenja u zemljama u razvoju i naglašavaju potrebu za inovativnim pristupima kako bi se povećao doprinos AMHSE-a održivim ekonomskim praksama.

Primjer ekonomije dijeljenja održivosti i agrarnog poduzetništva je AGRIVI, kako slijedi:

Slika 5. Naslovna stranica AGRIVI platforma

Izvor: <https://www.agrivi.com/hr/proizvodi/>

AGRIVI predstavlja digitalno rješenje za potpunu sljedivost proizvodnje hrane koja omogućuje prehrambenim i maloprodajnim tvrtkama mogućnost pružanja transparentnog uvida u životni ciklus svježih ili prerađenih prehrambenih proizvoda prema kupcima, od sjemena do polica. Pomaže tvrtkama pozicionirati premium kvalitetu svojih prehrambenih proizvoda u skladu sa standardima sigurnosti hrane. QR kodovi pružaju detaljne informacije o proizvodima te osiguravaju vrhunsku kvalitetu i sljedivost ukupne proizvodnje prema krajnjim kupcima. Osim navedenog tehnološkog razvoja, sve veća urbanizacija također je omogućila ekonomiju dijeljenja.

Davidson i Infranca (2016.) tvrde da mnoge inicijative u ekonomiji dijeljenja nude specifičan odgovor na frustracije života u užurbanom gradu. Zapravo, gradski stanovnici mogu izbjeći kupnju automobila i time izbjeći povezane probleme s parkiranjem, skupljanjem automobila ili iznajmljivanjem automobila s vozačem.

U agrarnom poduzetništvu, mogu izbjeći probleme manjka sirovina i ostalog. Osim altruističkih motiva, financijski aspekti nedvojbeno imaju ključnu ulogu u nastanku ovakvog tipa gospodarstva. Prema istraživanju ING-a iz 2015., veliki udio (48%) EU ispitanika naveo je da je njihov glavni razlog za sudjelovanje u ekonomiji dijeljenja: zaradili ušteda novca (Basselier i sur. 2018.).

Nadalje, Čirić i sur. (2021.) napravili su istraživanje vezano za ekonomiju dijeljenja: 38% ispitanika od ukupnih 100% izjasnilo se da smatraju kako je novac kao platežno sredstvo važan motiv u ekonomiji dijeljenja. 51,85% ispitanika smatra da je prilika da se zaradi dodatni novac isto tako važan motiv u ekonomiji dijeljenja. Treći rezultat o važnosti zaštite okoliša kao motiva u ekonomiji dijeljenja pokazao je da se 42,59% slaže s navedenom tvrdnjom o motivu važnosti zaštite okoliša. AGRIVI predstavlja inovativno digitalno rješenje za sljedivost proizvodnje hrane, omogućujući prehrambenim i maloprodajnim tvrtkama transparentan uvid u životni ciklus svojih proizvoda. Ova tehnologija, koja koristi QR kodove za pružanje detaljnih informacija o proizvodima, pomaže tvrtkama da pozicioniraju premium kvalitetu svojih prehrambenih proizvoda u skladu sa standardima sigurnosti hrane. Povećana urbanizacija također je doprinijela razvoju ekonomije dijeljenja, koja nudi specifične odgovore na izazove urbanog života. Stanovnici gradova mogu izbjeći troškove i probleme povezane s posjedovanjem automobila, a u agrarnom sektoru, ekonomija dijeljenja može pomoći u prevladavanju problema s nedostatkom sirovina.

Financijski aspekti igraju ključnu ulogu u motivaciji sudionika u ekonomiji dijeljenja. Istraživanja pokazuju da značajan udio ispitanika sudjeluje u ovoj ekonomiji zbog mogućnosti zarade ili uštede novca. Osim toga, zaštita okoliša također je prepoznata kao važan motiv, iako u manjoj mjeri.

3.5. Poduzetničke inicijative i društvene inovacije u poljoprivredi ruralnih područja

Ruralna područja suočavaju se s mnogim izazovima, uključujući demografske promjene, ograničen pristup resursima i sve veće zahtjeve za održivim razvojem. U tom kontekstu, poduzetničke inicijative i društvene inovacije postaju ključni alati za revitalizaciju ruralnih zajednica, posebno kada su povezani s konceptom ekonomije dijeljenja. Poduzetničke inicijative u ruralnim područjima često se temelje na inovativnim pristupima koji uključuju nove tehnologije, održive prakse i suradnju među lokalnim poljoprivrednicima. Kroz ekonomiju dijeljenja, mali poljoprivrednici mogu dijeliti resurse kao što su oprema, zemljište i tržišni kanali, smanjujući tako troškove i povećavajući produktivnost. Ovaj poslovni model omogućuje poljoprivrednicima da unaprijede svoje poslovanje bez velikih početnih ulaganja, što je posebno važno za poduzetnice i poduzetnike koje se često suočavaju s ograničenim financijskim sredstvima.

Istraživanje Kristić i sur. (2018.) pokazalo je razlike u poduzetničkim stavovima između muškaraca i žena, fokusirajući se na demografske varijable kao što su dob i obrazovanje. Žene se često suočavaju s dodatnim izazovima, uključujući tradicionalne društvene norme i obiteljske odgovornosti, što može ograničiti njihovo sudjelovanje u poduzetništvu.

Komparativnom analizom primjera dobre prakse u Republici Hrvatskoj (Deže i sur. 2024.; Deže i sur. 2023.) utvrđeno je da raznovrsne društvene inovacije koje su povezane s ekonomijom dijeljenja, doprinose održivom razvoj ruralnih područja kroz tri stupa održivosti: društveni, ekološki i ekonomski. U kontinentalnom području Republike Hrvatske najveća je zastupljenost s ekološkim doprinosom 56,25%, zatim slijede ekonomski 53,33% i društveni 47,37%. U jadranskom području prevladava društveni, sociokulturni doprinos 52,63%, a slijede ga ekonomski 46,67% i ekološki 43,75%. U kontinentalnom području najznačajniji su ekološki doprinosi u kontekstu ekoloških proizvođača, prodaje proizvoda, te izgradnje objekata za preradu ekoloških proizvoda. Komparacijom s jadranskim područjem, razvojne perspektive održivosti nalaze se u društvenim doprinosima, odnosno aktiviranjem znanja i iskustava lokalnog stanovništva, te osposobljavanjem za participativno upravljanje lokalnim održivim razvojem. Prepoznavanjem primjera dobre prakse i utvrđivanjem tipova doprinosa održivom razvoju omogućuje se kvalitetniji gospodarski i sociokulturni ruralni razvoj.

Međutim, ekonomija dijeljenja može pružiti rješenja kroz modele suradnje koji čine resurse i tržišta dostupnijima ženama. Na primjer, putem zajedničkih poljoprivrednih gospodarstava ili zadruga, žene mogu surađivati i dijeliti resurse, čime povećavaju svoju ekonomsku moć i doprinos svojim lokalnim zajednicama.

Društvene inovacije u poljoprivredi često uključuju nove pristupe koji promiču održivi razvoj zajednice i društvenu koheziju. Povezivanje ovih inovacija s ekonomijom dijeljenja može značajno poboljšati održivost ruralnih područja. Na primjer, dijeljenje zemljišta ili infrastrukture za proizvodnju energije (solarni paneli) može smanjiti ekološki otisak i potaknuti održive prakse koje su ključne za dugoročnu održivost poljoprivredne proizvodnje. Usvajanje održivih poljoprivrednih tehnologija kao što su sustavi navodnjavanja i solarna energija omogućava poljoprivrednicima da smanje troškove i postanu konkurentniji uz smanjenje negativnih utjecaja na okoliš. Ovi primjeri pokazuju kako ekonomija dijeljenja i društvene inovacije mogu značajno doprinijeti stvaranju održivih i uključivih ruralnih gospodarstava.

Poduzetničke inicijative i društvene inovacije povezane s ekonomijom dijeljenja nude modele održivog razvoja koji mogu transformirati ruralna područja. Kroz suradnju i dijeljenje resursa poljoprivrednici mogu povećati konkurentnost, smanjiti troškove i osigurati održivost farme. Posebnu pozornost treba posvetiti promicanju ravnopravnosti spolova, osnaživanju žena za pokretanje poduzeća te osiguravanju da svi članovi društva imaju jednake mogućnosti sudjelovanja u gospodarskim aktivnostima. Kombinacija poduzetničkih inicijativa, društvenih inovacija i ekonomije dijeljenja stvara okvir za održiv i uključiv razvoj ruralnih zajednica, osiguravajući njihovu dugoročnu otpornost i prosperitet.

4. ZAKLJUČAK

Utvrđeno je da postoji veliki broj definicija vezanih za ekonomiju dijeljenja i da nema zajedničkog konsenzusa o tome koje aktivnosti čine ekonomiju dijeljenja. Ekonomija dijeljenja u osnovi je ponovna uporaba nedovoljno iskorištene imovine i resursa. Ponovna uporaba hrane je aktualni globalni problem. Rezultati istraživanja ukazali su na to da postoje tri poslovna modela ekonomije dijeljenja. To su: poslovni model temeljen na pristupu, poslovni model tržišta i pružatelj usluga na zahtjev. Poslovni model temeljen na pristupu ekonomije dijeljenja je samo kada potrošač zatreba. Poslovni model tržišta je model koji djeluje kroz proces automatizacije. Treći model uključuje komunikacijske kanale za usluge kao bazične alate. U ovom modelu postoje dvije kategorije sudionika: oni koji nude usluge i oni koji potražuju usluge.

Ekonomija dijeljenja prepoznaje se u gospodarskim djelatnostima - turizam i poljoprivreda, pri čemu je utvrđeno kreativno osmišljavanje ekonomije dijeljenja u ruralnim područjima, primjerice u Kini gdje su stanovnici dijelili svoje kuće, zemljište, alate s građanima iz urbanog područja, što se pokazalo pozitivnim trendom promjene za ljude iz ruralnog i urbanog područja. Istraživanjem je utvrđeno mnoštvo benefita ekonomije dijeljenja: povećanje produktivnosti, smanjenje troškova, pristup tehnologijama koje dosad nisu bile dostupne, optimizaciju resursa i rada, stvaranje ekonomskih, društvenih i ekoloških koristi za zajednicu.

Ekonomija dijeljenja značajno doprinosi zbrinjavanju otpada, utvrđena su dva nova društvena konstrukta koja su se razvila kroz ekonomiju dijeljenja u procesu zbrinjavanja hrane, a to su povjerenje i zahvalnost.

Svi navedeni rezultati istraživanja ukazuju na to da ekonomija dijeljenja, ne samo da nudi rješenja za ruralne izazove, već i doprinosi održivom ruralnom razvoju i razvoju poljoprivrede kroz poticanje transparentnosti i kvalitete u proizvodnji hrane. Razumijevanje različitih motiva koji pokreću sudionike na primjenu ekonomije dijeljenja doprinosi kvalitetnijem definiranju razvojnih ciljeva lokalnih, regionalnih i nacionalnih strategija. Motiviranost potiče pojedince na poduzetničke inicijative u primjeni ekonomije dijeljenja što je neophodan činitelj gospodarskog, ekološkog i sociokulturnog napretka u ruralnim područjima, posebno onima u kojima je poljoprivreda dominantna gospodarska aktivnost.

5. POPIS LITERATURE

1. AGRIVI platforma, <https://www.agrivi.com/hr/proizvodi/> (20.6.2024.)
2. Barbu, C., Bratu, R. (2018.): Business Models of the Sharing Economy. Review of International Comparative Management. 19(2), 1-10.
3. Bardhi, F., Eckhardt, M. (2012.): Access-Based Consumption: The Case of CarSharing. Journal of Consumer Research, 39(4), 881-898.
4. Basselier, R., Langenus, G., Walravens, L. (2018.): The rise of the sharing economy, NBB Economic Review, 57-78.
5. Carson University Business. How The Sharing Economy Is Transforming Business. <https://onlinemba.wsu.edu/blog/how-the-sharing-economy-is-transforming-business> (16.6.2024.)
6. Codagnone, C., Martens, B. (2016.): Scoping the sharing economy: origins, definitions, impact and regulatory issues, Institute for Prospective Technological Studies Digital Economy Working Paper 2016/01. (20.6.2024.)
7. Consumer Choice Index. Sharing economy index 2022. <https://consumerchoicecenter.org/sharing-economy-index-2022/> (19.6.2024.)
8. Ćirić, M., Ignjatijević, S., Fedajev, A., Panić, M., Sekulić, D., Stanišić, T., Leković, M., Arsić, S. (2021.): Serbia: Sharing Economy as a New Market Trend and Business Model, MPRA Paper 110244, University Library of Munich, Germany. (20.6.2024.)
9. Davidson N.M., Infranca J. (2016.): The Sharing Economy as an Urban Phenomenon, Yale Law & Policy Review, 34 (2), 215-279.
10. Demary, V. (2015.): Competition in the Sharing Economy. Available online at: https://www.iwkoeln.de/fileadmin/publikationen/2015/235445/Sharing_Economy_Policy_Paper.pdf, (20.6.2024).
11. Deže, J. (2022.): Intelektualni kapital u agrarnom poduzetništvu – determinante i mjerenje. Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi, 2022/11, 119-129.
12. Deže, J., Sudarić, T., Tolić, S. (2023.): Social Innovations for the Achievement of Competitive Agriculture and the Sustainable Development of Peripheral Rural Areas. Economies. 11(8):209. <https://doi.org/10.3390/economies11080209>

13. Deže, J., Klepač, O., Tolić, S. (2024.): Implementacija društvenih inovacija u hrvatskim perifernim ruralnim područjima. Zbornik radova 59. Hrvatski i 19. Međunarodni simpozija agronoma. Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb, 87-93.
14. Eurostat (2022.): Farm indicators by age and sex of the manager, economic size of the farm, utilized agricultural area, and NUTS 2 region, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ef_m_farmang/default/table?lang=en (22.06.2024.)
15. Görög, G. (2018.): The definitions of sharing economy, *Management*, 13 (2), 175-189.
16. ING (2015). European sharing economy to grow by a third in the next 12 months://www.ing.com/Newsroom/News/European-sharing-economy-to-grow-by-a-third-in-the-next-12-months.htm (19.6.2024.)
17. Jung Z, Xin L. (2018.): Shared Farm: an approach to Achieve urban-rural reciprocity based on sharing economy 54th ISOCARP Congress https://isocarp.org/app/uploads/2021/08/ISOCARP_2018_Zhou_33.pdf (20.6.2024.)
18. Karma, <https://save.karma.life/> (20.6.2024.)
19. Kolaković M. (2006.): Poduzetništvo u ekonomiji znanja. Sinergija, Zagreb, 255.
20. Kristić, J., Deže, J., Fosić, I., Crnčan, A. (2018.): Stavovi o poduzetničkom djelovanju žena i muškaraca s obzirom na odabrane demografske varijable, *Agroeconomia Croatica*, 8(1), 23-32.
21. Kumar S. (2018.): Rural Tourism - A Sustainable Approach to Rural Development. Medium. <https://sameerkumar94.medium.com/rural-tourism-a-sustainable-approach-to-rural-development-8b8350a8eef4> (20.6.2024.)
22. Micheline, L., Principato, L., Lasevoli, G. (2018.): Understanding Food Sharing Models to Tackle Sustainability Challenges. *Ecological Economics*, 145, 205-217.
23. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva Republike Hrvatske (2021.): Vodič za smanjenje otpada od hrane u proizvodnji i preradi hrane, https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/hrana/vodici/Vodic_za_smanjenje_otpada_od_hrane_u_proizvodnji_i_preradi_hrane.pdf (20.6.2024.)
24. Oroski, L, Orsato, R.J. (2021.): The sharing economy in practice: An exploratory study of the acceptance and use of digital platforms in food waste reduction. *RAE Revista de*

- Administracao de Empresas 61, 1–20. (20.6.2024.)
25. Oroski, F.A., Montenerio da Silva, J. (2022.): Understanding food waste-reducing platforms: A mini-review. 41(4). (20.6.2024.)
 26. Peyron, G. (2024.): Contextual Implications on Sustainable Entrepreneurship A qualitative study on Food Waste Platforms' contribution to reducing food waste in Sweden. Per-Anders Langendahl, Swedish University of Agricultural Sciences, Department of Economics. (20.6.2024.)
 27. Poduzeće Too Good to Go, <https://www.toogoodtogo.com/en-us> (20.6.2024.)
 28. Quattrone, G., Kusek, N., Capra, L. (2022.): A global-scale analysis of the sharing economy model – an AirBnB case study. EPJ Data Sci. 11, 36. <https://doi.org/10.1140/epjds/s13688-022-00349-3> (20.6.2024.)
 29. Rodrigues, T.C., Leitão, F.O., Thomé, K.M., Cappelleso, G. (2021.): Sharing economy practices in agri-food settlements: Integration of resources, interdependence and inter-definition, Journal of Cleaner Production, 294.
 30. Saginova, O., Zavyalov, D., Kireeva, N., Zavyalova N., Sagino Y. (2021.): Food-sharing in the distributed use economy. E3S Web Conf., 247.
 31. Statista, Value of the sharing economy worldwide in 2021 and 2023 with a forecast for 2027 and 2031, <https://www.statista.com/statistics/830986/value-of-the-global-sharing-economy/> (20.6.2024.)
 32. Sudarić, T., Deže, J., Zmaić, K. (2019.): Kreativne diversifikacije u segmentima ruralnog turizma, Kretanja: Europski realiteti: Teorijska razmatranja: 4. Međunarodni znanstveni skup Europski realiteti – kretanja, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, Osijek, 424-441. (20.6.2024.)
 33. Tunca, T.I. (2019.): Operational Factors in the Sharing Economy: A Framework. In: Hu, M. (eds) Sharing Economy. Springer Series in Supply Chain Management, vol 6. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-01863-4_4 (20.6.2024.)
 34. Zhang, Y. (2024.): Research on Mode of Sharing Economy in Tourism. International Business & Economics Studies Vol. 6, No. 2. www.scholink.org/ojs/index.php/ibes 258 (20.6.2024.)

35. Žugaj, M., Dumičić, K., Dušak, V. (2006.): Temelji znanstveno istraživačkog rada: metodologija i metodika. 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Sveučilište u Zagrebu i Fakultet organizacije i informatike u Varaždinu, 418. (20.6.2024.)